

Flerspråkigt stöd för vuxna nyanlända inom sfi

Hösten 2017 tog ett arbetslag med sfi-lärare på studieväg 1 i Örebro initiativ till att få språkstödjare¹ till sina klasser. Nio språkstödjare med modersmålen arabiska, dari eller somaliska anställdes på 50 procent och till detta kopplades också en pilotstudie. Den leddes av lektor och lärarutbildaren Oliver St John vid Örebro Universitet. Resultaten från den sex månader långa pilotstudien har nu tagits vidare till ett längre projekt som sträcker sig fram till juni 2020. Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC) har tagit del av resultat från pilotstudien och det pågående projektet och lyfter i det följande fram forskning, resultat och resonemang som kan vara intressanta för sfi-lärare och yrkesverksamma inom vuxenutbildning. Genom att belysa möjligheter och utmaningar rörande studiehandledning och flerspråkigt stöd för vuxna nyanlända, särskilt de med kort eller ingen formell utbildningsbakgrund, vill vi bidra med inspiration och beslutsunderlag för olika sfi-verksamheter.

Modersmål som resurs i andraspråksinläring

Det övergripande syftet med forskningsprojektet i Örebro är att förbättra kvaliteten på undervisningsstödet för vuxna nybörjare som lär sig svenska. Det vill man göra genom att utveckla nuvarande praxis och pedagogisk kompetens hos lärare och språkstödjare som arbetar tillsammans i klassrummet. Pilotstudien visade nämligen att även om det kan finnas potentiella nackdelar med att införa språkstödjare så överväger fördelarna eventuella nackdelar.

I forskningsprojektet vill man undersöka vilka nuvarande rutiner och praxis som kännetecknar lärarnas och språkstödjarnas arbete i klassrummet och vilka förändringar eller åtgärder som behövs för att *förbättra* inlärningsvillkoren och elevernas språkkunskaper. Man hoppas också kunna se vilka *effekter* förändringarna i undervisningspraxis och undervisningsstöd kan ge för eleverna. I korthet: *När och på vilka sätt kan elevernas modersmål användas som en tillgång i lärandet för att främja andraspråksinläring?*

Man använder sig av ett arbetssätt där forskaren och lärarna tillsammans utforskar processer i klassrummet. Man identifierar de klassrumsaktiviteter som lärarna anser vara viktiga att undersöka mer detaljerat och sedan filmar man klassrumsaktiviteterna som lärarna valt ut och analyserar de filmade sekvenserna. Utifrån analys och samtal av filmmaterialet reflekterar och värderar forskare och lärare tillsammans det som kommit fram för att hitta gemensamma insikter och lärande. NC menar att den här typen av projekt där beprövad erfarenhet och forskning möts och utvecklas kan vara viktig inom sfi och vuxenutbildningen då forskning kring vuxnas lärande är underbeforskat.

¹ För diskussion kring begreppen språkstödjare och studiehandledning på modersmål, se enkättexten.

Andraspråksinläring och flerspråkigt stöd

I forskningsplanen, som man kan ta del av i sin helhet här, görs en genomgång av för projektet relevant och aktuell forskning om andraspråksinläring. Man konstaterar bland annat att forskning kring just språkstödjare inom sfi är skral och i planen beskrivs därför även forskning kring studiehandledning på modersmål och flerspråkiga lärare.

Processen att lära sig ett nytt språk som vuxen tar tid och att behärska det nya språket kan vara en mödosam resa (Lindberg, 2008) trots motivation och ambition (Nilsson & Bunar, 2016). Att forskning tydligt visar att andraspråksinläring för vuxna är en tidskrävande process har dock inte minskat mängden kritik mot sfi gällande exempelvis dålig genomströmning, låg studietakt och bristande deltagarinflytande (Lindberg & Sandwall 2017, Skolinspektionen 2018). Samtidigt lyfts det också fram att vissa påståenden om bristande kvalitet i sfi ständigt återkommer, till synes oberoende av vad som faktiskt sker i utbildningen (Lindberg & Sandwall 2017).

När det gäller användandet av modersmål i andraspråksinläring är det numera allmänt vedertaget att en strategisk användning av modersmålet fungerar stöttande och är pedagogiskt motiverbart (Cook, 2001; Cummins 2017; Nilsson & Axelsson 2013). Samtidigt som forskning visat att användandet av modersmålet som resurs i andraspråksinläring är motiverat har det dock inte forskats särskilt mycket om vilken faktiskt effekt det har och hur den effekten kan maximeras. Oliver St John menar därför att det är viktigt att undersöka grundligare i vilken utsträckning som användandet av modersmål är värdefullt, vilka pedagogiska syften och faser där användningen är bäst motiverad och hur det kan verka stöttande i förhållande till inlärnarnas behov av att också exponeras för det andraspråk som de ska lära sig.

När man i forskningsprojektet har tagit del av och jämfört forskning specifikt kring språkstödjare i sfi-klassrummet med studiehandledare och/eller flerspråkiga lärare har tre resultat identifierats. Det första handlar om samarbete och samspel mellan den två- eller flerspråkiga läraren/resursen och klassrums- eller ämnesläraren. I annan forskning påpekas ofta avsaknaden av sådant samarbete, men i det pågående forskningsprojektet om språkstödjare på sfi uttryckte lärarna direkt från start förståelse för behovet av att investera mycket i tid för samarbete och översyn.

Det andra resultatet handlar om att man i tidigare studier har sett att flerspråkiga utövare, till och med flerspråkiga lärare, ofta tillskrivs en låg status av andra inom skolväsendet och att de då begränsas och marginaliseras. Inte heller det är något som kommit fram i forskningsprojektet kring språkstödjare på sfi. Istället har sfi-lärarna uttryckt förtroende för den roll och vikt som språkstödjarna har för att förbättra inlärningsvillkoren för sfi-eleverna och bekräfta för eleverna att deras modersmål är viktiga. Sfi-lärarna har därför efterfrågat språkstödjarnas åsikter och sett dem som värdefulla och oumbärliga i undervisningen.

Det tredje resultatet handlar om inställningen till språkstödjare och om de ses som en resurs för klassrumsläraren eller för eleverna. Under pilotstudien visade det sig att vid planeringen av undervisningen finns det risker att man fokuserar för mycket på språkstödjarnas behov och omständigheter jämfört med elevernas behov. Att vara medveten om att planera för en elevorienterad pedagogik, inte språkstödjarorienterad, blir därför avgörande.

När kan man se att språkstödjare skapar förutsättningar för elevens lärande?

Under pilotstudien har man sett tolv tänkbara indikatorer till när språkstödjare skapar förutsättningar för elevernas lärande. Indikatorerna kommer man undersöka närmare under pågående forskningsprojekt för att bland annat se om de går att bryta ner och göra mätbara samt om man kan hitta alternativa eller förändrade arbetssätt för att öka effekten av undervisningen. Indikatorerna kan man hitta som bilaga till forskningsplanen men de är väl värda att lyftas fram i sin helhet även här.

Indikatorer

1. *Att exponeras för svenska.* När språkstödjare väntar (lite) med förklaringar på modersmålet till efter att eleverna har fått chansen att förstå orden på svenska och har visat svårigheter att begripa orden i sammanhanget.
2. *Elevenengagemang.* När språkstödjare ger eleverna utrymme för att kunna tänka och pushar dem till att använda sig av vad de troligtvis kan eller redan har varit exponerade för.
3. *Motivation och hopp.* När språkstödjare uppmuntrar eleverna att kämpa mot (del)målet, bygger upp deras självkänsla och ger dem hopp om att de kommer att klara av uppgiften.
4. *Verktyg för självständighet.* När språkstödjare ställer frågor som ger eleven strategier/verktyg att förstå ett moment/företeelse och därigenom kunna hitta svaren själv.
5. *Hjälp – Stöd.* När språkstödjare inte bara hjälper eleverna utan stöttar dem genom att utmana dem till att göra uppgiften själva.
6. *Elevernas berättelse.* När eleverna själva berättar om positiva inlärningserfarenheter och framsteg med hänsyn till språkstödjarens medverkan.
7. *Elevens observerbara utveckling.* När vi märker direkta kopplingar mellan språkstödjarens språkliga handlingar och elevens genombrott och utveckling.
8. *Förlängning av det pedagogiska arbetet.* När språkstödjare kan förklara och visa elever väsentliga och svårare saker på modersmålet som en grund till lärandet.
9. *Elevens produktion.* När språkstödjare tar sin utgångspunkt i elevens språkliga produktion för formativ respons.
10. *Elevens språkliga förutsättningar.* När språkstödjare utgår från och bygger på hela elevens språkliga förutsättningar och repertoarer.

11. *Uppgiftens avsikt/syfte.* När språkstödjarens stöd och pedagogiska strategier anpassas till avsikten eller syftena med undervisningens uppgifter.
12. *Kontextualisera.* När språkstödjare utmanar eleven att sätta nya språk i en personlig och meningsfullt kontext/sammanhang.

Relevans och användbarhet

I forskningsplanen finns ett längre avsnitt där relevansen för projektet diskuteras ur flera perspektiv. Projektet möter behov som just de medverkande lärarna och språkstödjarna upplevt men det kan också bidra med resultat som stödjer behovet av flerspråkigt stöd inom vuxenutbildning. Att hitta nya sätt att arbeta och introducera flerspråkigt stöd på studieväg 1 kan vara ett sätt att bemöta de några av de utmaningar som finns för sfi, till exempel i fråga om genomströmning och kvalitet på den undervisning som eleverna får. Forskningsprojektet lyfter också fram behovet av en lärarutbildning som bättre möter de behov som blivande sfi-lärare har. Projektet kan därför vara ett led i att utveckla en lärarutbildning för sfi-lärare vid Örebro Universitet.

En annan viktig del i projektet har varit, och är, att lyfta fram språkstödjarnas tankar och åsikter. Det har inneburit flera viktiga perspektiv för att tydligare förstå olika händelser i klassrummen. Till exempel uttryckte flera språkstödjare, när de deltog i reflekterande samtal utifrån inspelat material, att de ofta kände sig oförberedda och otillräckliga när det gällde att förklara specialiserat ordförråd eller särskilda grammatiska moment. Det ledde bland annat till värdefulla diskussioner för lärarna och språkstödjarna. Tidigare hade sfi-lärarna ofta valt att lägga just den typen av lektionsinnehåll till pass där språkstödjarna var med men nu fick man möjlighet att utvärdera den prioriteringen.

Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC) kommer att fortsätta följa projektet och ta del av och delge de resultat som presenteras framöver. Mer forskning kring vuxna nyanländas lärande är välbehövligt och betydelsen av stöd på modersmålet är väl värt att lyfta fram. Som det står i den promemoria som KLIVA-utredningen lämnade i maj 2019 (Dnr U2019/02278/GV):

Med hjälp av studiehandledare eller modersmålslärare som handleder eleven i studierna kan eleven få förståelse för det nya språkets strukturer, kommunicera friare och sätta ord på det som han eller hon inte förstår och därmed underlättas inläringen av svenska.²

² Dnr U2019/02278/GV. Utredningen för Stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk, KLIVA. [På väg - mot stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk](#), s 87.

Referenser

Cook, V. (2001). *Using the first language in the classroom. Canadian Modern Language Review*. Vol. 57(3).

Cummins, J. (2017). *Flerspråkiga elever: Effektiv undervisning i en utmanande tid*. Stockholm. Natur & Kultur.

Lindberg, I. (2008). *Andraspråksresan*. Tredje upplagan. Stockholm. Folkuniversitet.

Lindberg, I. & Sandwall, K. (2012). Samhälls- och undervisningsperspektiv på svenska som andraspråk för vuxna invandrare. I K. Hyltenstam, M. Axelsson & I. Lindberg (red.), *Flerspråkighet: en forskningsöversikt* (sid. 17-152). Vetenskapsrådets rapportserie 5. Stockholm. Vetenskapsrådet.

Nilsson, J. & Axelsson, M. (2013). "Welcome to Sweden: Newly arrived students' experiences of pedagogical and social provision in introductory and regular classes. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 6(1), sid. 137-164.

Nilsson, J. & Bunar, N. (2016). Educational Responses to Newly Arrived Students in Sweden: Understanding the Structure and Influence of Post-Migration Ecology. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 60(4), sid. 399-416.

Skolinspektionen (2018). Undervisning i svenska för invandrare. Kvalitetsgranskning 2018.